

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה רביעית: גליון מז | שבת קודש פרשת ואתחנן-נחמו | יג אב ה'תשפ"ד

עלה אהבה

אהבת את ה' אלהיך בכל לבבך (ו, ה).

ע"פ ספר זרע אברהם - מאמרים באגדות חז"ל
מאת הרה"ק ר' שמעון שמורש שליט"א, טורונטו

כתב המהר"ל (נתיב התורה פרק ז) בענין ברכת התורה, "... כי האדם בטבע אוהב דבר שהוא טוב, ולפיכך העיקר שיהיה אוהב התורה בשביל מעלת התורה. וכאשר ילמד התורה בשביל אהבת התורה יש לו דביקות בו יתברך, כי האהבה לדבר הוא דבק בדבר שהוא אוהב, וכאשר דבק בתורה על ידי זה יש לו דביקות גמור בו יתברך וכו'. וזהו אהבה גמורה כאשר נותן ברכה להשם יתברך על שנתן התורה לעמו ישראל, ולפיכך תקנו שלש ברכות על התורה והכל שתהיה ללמוד התורה מאהבה וכו'". והנה מדברי המהר"ל הללו נראה שנועם התורה ואהבתה הם הגורמים לאהבת ה' והדביקות בו.

וצ"ע מדברי המהר"ל בהמשך דבריו (שם) שהבדל גדול יש בין ברכת התורה לבין ברכת שאר המצוות, כי כל שאר המצוות עומדות על האדם כעול, ועל כן כאשר האדם מברך על המצווה, בוודאי נחשבת היא כברכה גמורה הנאמרת בכל לבבו, באשר הוא מברך את השם על דבר שנתן לו כעול. אולם התורה שיש בה חכמה ומתיקות והנאה ושמחה, אין העוסק בה מרגיש אותה כעול, ולכן כשמברך עליה צריך לכוין ביותר שהוא מתדבק בו יתברך באהבה גמורה בשביל שנתן התורה - "ודבר זה הוא קשה ביותר שיעשה זה ולא נמצא, וזה שאמר (נדרים פא, א) שאין מברכין בתורה תחלה, ומזה תוכל לדעת כי מאוד צריך האדם שיהיה נזהר שיברך על התורה בכל לבבו ובכל נפשו".

ולכאורה הדברים תמוהין דנראין דברי המהר"ל סותרים מראשם לסופם, דמתחילת דבריו היה נראה שאהבת התורה ומתיקותה הם הסיבה והטעם לאהבת ה', ואילו בסוף דבריו מבואר שלימוד מצד אהבת חכמת התורה מהווה מניעה לאהבת ה', שלכן צריך להיזהר בברכת התורה להידבק בה' באהבה גמורה יתר על שאר המצוות, ולפי דבריו שם נמצא שלימוד התורה אינו מורה על אהבת ה' שנתן לנו את התורה, כי הת"ח אוהבים את התורה מצד החכמה שבה, ככל אדם שאוהב חכמה, וצ"ע.

אמנם פשר הדברים הוא, כי באמת ראשית דבר, אהבת התורה צריכה שתהא מיוסדת על ההכרה שהתורה היא הדבר המתוק המעולה והטוב ביותר שקיבלנו מהש"ת. אבל באמת אם לומד רק משום שחפץ להרגיש את מתיקות חכמת התורה, וכל רצונו הוא בלימודו והצלחתו בלבד, בזה הוא מבדיל את עצמו מנותן התורה. כי בלימוד זה המגיע לשם הנאה בלבד, מתקיימת תכלית מעשה היצר הרע שמטרתו להבדיל בינינו לבין ה' בשכנעו את האדם שיעשה את מה שרוצה ואוהב לעשות ולא מה שמחוייב לעשות, ואף שכעת הוא מסיתו ללמוד לשם הנאה, מחר יסיתו לעשות דבר אחר שהוא תאב אליו. ונקודת החסרון היא משום שחסר כאן הקדמת "נעשה" ל"נשמע", כי בהקדמה זו משעבד האדם את רצונו למה שהוא מחוייב לעשות ככל שיצונו, ורק לאחר מכן הוא מגיע למעלת "נשמע" ליהנות ולהתענג על התורה.

ולכן אהבת ה' של "בכל לבבך" בלימוד שייכת רק כשחושב על הטובה שחלק לו ה', ועל המחויבות שלו כלפי ה' שבאה מתוך כך, ומקדים את ברכתו באופן של קבלת שיעבודו עליו.

עלה נחמה

נחמה מתוך היגון

ע"פ ספר תרחם ציון - הנגוזת ועבודת בעיני בין המצרים
מהרה"ק מריבניץ זצ"ל, נלקט ע"י הרב דוד יהודה גרוזנער שליט"א

רבינו הרה"ק מריבניץ זיע"א היה מתענה שני ימים רצופים, תשיעי ועשירי, וגם ביום העשירי היה לבוש בבגדים של תשעה באב, והיה יושב על הארץ.

ויצויין, שבשנים הקודמות היתה תעניתו גם לשלשה ימים רצופים. וראו במוחש אצל רבינו את מה שקונן רבינו יהודה הלוי בפיוטו (קינה ל) "איך יערב לי אכול ושתות וכו'", ולכן הגם שכבר עבר גם יום העשירי לא הפסיק את תעניתו, כי איך יערב לו אכול כל עוד שבן דוד לא בא.

אולם אמר רבינו פתגם קודש על הכתוב (ירמיה לא, יב) 'ונחמתים ושמחתים מיגונם, וזל"ק': "פונעם קלאגן [דהיינו 'מיגונם'] וועט ארויסקומען די נחמה" [פי' מעצם היגון תצמח הנחמה].

וכן מובא בספרי חסידות על מאמר חז"ל (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שמתוך האבילות יבואו השמחה והנחמה.

בספר לקט רשימות (להרה"צ ר' נתן וואכטפויגל זצ"ל, המשגיח דלייקוואוד) מביא, דהח"ס כתב, שהדמעות שמורידים על ירושלים זה הבנין עצמו, הדמעות שמורידים הם הלבנים. כל אבלות על ירושלים, היא לבינה בירושלים - עוד אבן שהונחה בבית המקדש! השל"ה הק' ממשיך יותר ואומר כי האבלות על החורבן מזככת וסותרת את החורבן, סותר ע"מ לבנות, ולכן אסור להתאבל בט"ב שחל להיות בשבת, כיון שבנין בית המקדש אין דוחה שבת, עכ"ד. והיינו דהשל"ה נוקט בתכלית הפשטות שהאבלות היא ממש מעשה בנין.

ובדרשות חת"ס (ח"ג דף פד) שכתב בזה"ל: אך הענין הוא, כי נתבונן איך היתה כזאת שזה קרוב לאלפיים שנה שכחנו כל טוב בעוונותינו הרבים, ועדיין לא נשכח זכר בית המקדש מאתנו ועפעפינו יזלו מים, מה שלא נמצא כן בכל אומה ולשון שנאבדו מתוך הקהל ונשכח זכרם ולא בכו זמן רב כזה כמונו בני ישראל. וטעם הדבר, כי זהו באמת נחמה גדולה, שאין מקבלין תנחומין על חי, משא"כ מת גזירה שישתכח מן הלב. לכן כל האומות שאין להם תקוה לחזור למה שנאבד מהם לכן נשכח זכר העבר מפייהם, אבל אנו בני ישראל שמקוים ומצפים ליום שעתיד הקב"ה לירד למטה וחסידיו יחיו וישבעו מטובו, ע"כ אין אנו מקבלין תנחומין על החי, נמצא שזה האבל הוא לנו לנחמה גדולה. וע"כ תשעה באב הוא לנו למועד גדול, כי בו נדע ונשכיל שעתידין אנו לחזור לקדמותנו כימי נעורינו. וזה דקדוק שדקדוק חז"ל באמרם כל המתאבל הרי הוא זוכה מיד ורואה בנחמתה, כי זהו תנחומינו במה שאנו מתאבלין כ"כ גם אחרי זמן רב כזה, עכ"ל.

הרה"ק מריבניץ עם הג"ר משה שטערן זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
1:35	הדלקת נרות	7:33	סו"ז קר"ש מג"א (לפי האופקלפי ע"ב שוה)	8:51/8:59	שקיעת החמה	7:50	מנחה גדולה (גר"א וגר"ז)
4:25	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	7:51	סו"ז קר"ש (גר"א וגר"ז)	9:35	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	8:34	ט' שעות (להתחיל סעודה)
5:00	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:01-8:01	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) \ וגר"א	10:14/10:43	ע"ב דקות	9:03	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
6:25/6:50	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	8:30	חצות (סעודת שבת להב"ח)	1:00	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	9:19	פלג המנחה (גר"א \ מג"א לפי אופק)

שנינו במשנה (תענית כו, ב), לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכו' שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן וכו', ע"כ. ונראה ששמחה זו שורשה בריבוי לימוד התורה ומכמה אנפי.

הנה בפשוטו שמחה זו היתה על מה שהיו נושאים נשים. ואיתא ביבמות (דף סב, ב), כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא תורה, דכתיב "האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני" (איוב ו, יג), ופירש רש"י האם אין עזרתי בי - אשתי דכתיב (בראשית ב, יח) עזר כנגדו, מיד תושיה נדחה ממני, שצריך לעסוק בצרכי ביתו ותלמודו משתכח, עכ"ל.

ועוד מבואר בגמ' טעמים נוספים לשמחת ט"ו באב, וכמו שאמרו שם (דף לא, א), שהוא יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, והיו פנויין יותר להוסיף בעסק התורה,

וכן שתשש כוחה של חמה והלילות מתארכין, ויש יותר פנאי לעסוק בתורה, וכמו שאמרו בגמ' שם "מכאן ואילך, דמוסיף יוסיף, ודלא מוסיף יאסף, מאי יאסף אמר רב יוסף תקבריה אימיה". ומבואר דעיקר שמחת חמשה עשר באב היא משום שנעשו פנויין להוסיף בעסק התורה.

טעם נוסף אמרו שם (דף ל, ב), שהאיסור שכל בת היורשת נחלה לא תנשא אלא לבני שבטה, שנאמר לבנות צלפחד, לא היה אלא בדור של נחליה הארץ, אבל בשאר דורות גם בת היורשת נחלה מותרת לשבטים האחרים, ודין זה דרשוהו בט"ו באב, ועניינן של בנות צלפחד מבואר בגמ' (ב"ב קיט, ב - הובא ברש"י במדבר כז, ד) שחכמניות היו, שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר "כי ישבו אחים יחדו" (דברים כה, ה), אמרו לו אם כבן אנו חשובין תנה לנו נחלה כבן, אם לאו תתיבם אמנו, מיד "ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (במדבר כז, ה), עכ"ל הגמ'. והיינו שזו הפעם הראשונה שאנשים פשוטים באו בטענה למדנית, וזהו עניינו של ט"ו באב שיש כח ביד כל אדם מישראל לירד לעומקה של הלכה.

קול עלה

משמעות לשון 'מגילה'

בגליון הקודם כתב הרב הלל שמעון שימאנאוויטש ('עלה מגילה'), שהטעם שמברכים 'על מקרא מגילה' רק על מגילת אסתר ולא על שאר מגילות, מחמת שלא כ"כ שייך בהן לשון 'מגילה'. אולם נראה שאין זה טעם מספיק כי יכולים לברך גם בלשון אחר. ועיקר הטעם שאין מברכים, כי אין זה חיוב, והוא בכלל ברכה על המנהג כמבואר בשו"ת הרמ"א (סימן לה). והיה צריך במאמר הנ"ל להקדים תחילה דברי הפוסקים בעיקר הטעם שאין מברכים, ורק להעיר על אותם המברכים - כגון לדעת הגר"א כידוע - דלכאורה לשון 'מגילה' לא שייך כל כך.

מלפני ברוך קופמאן

אודות משמעות הלשון 'מגילה' שדן בו הרב הלל שמעון שימאנאוויטש - הנה רש"י בגיטין (כא, ב ד"ה ספר) דספר משמע קלף, ושלא כמ"ש הכותב. ובהגהות ר"מ הורוויץ ב"ב (יד, ב) צידד שהשם מגילה מיעודת לספרים קטנים. ונראה להציע שכולו איתנייהו 'מגילה' היא משהו פחות מ'ספר'. ופעמים משום קטנותה פעמים משום פחיתות חשיבותה [כמו שהציע הרב שימאנאוויטש] פעמים משום שהוא רק חלק מספר גדול [כלשון חז"ל (גיטין ס, ב) "תורה מגילה מגילה ניתנה"], או שמשמעותה על הנייר בלבד ולא הדברים שבו. עוד יש לחלק ששורשה של 'מגילה' הוא לשון 'גילוי דעת', ושורש של 'ספר' הוא מלשון 'סיפור דברים'. ואפשר שלכן בהמשך הזמן התחילו לשמש במילה 'מגילה' לספרים קצרים או פחות חשובים.

ישר כחכם על הגליון הנפלא, יעקב ליליאן

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: בענין מה שהעיר הרה"ג ר' משה ברוך קופמאן, אני תמכתי יתדותי בדברי רבנא משה בתשובתו הרמ"א שם, שכתב אחד מהטעמים שאין לברך על שאר המגילות כי יש ספק אם הנוסח הוא "על מקרא מגילה" או "על מקרא כתובים", ולכן מספק אי אפשר לברך. ובאתי להוסיף הסבר לכך מדוע אין הנוסח "מגילה" הולם שאר מגילות.

ובמה שהעיר הרה"ג ר' יעקב ישראל רוז שליט"א מלשון רש"י שספר היינו הקלף, אני תמכתי יתדותי ע"ד הרד"ק ויתר מפרשים בירמיהו שם (לו, א) ש"מ, גלה וגליון יקרא הקלף או הגויל שיכתוב אדם עליו, ובסמכו המגילה לספר רוצה לומר שיכתוב עליה ואז תקרא ספר". וע"ד זה כתב הרש"י (בבא בתרא יד, ב) שציינתי אליו במאמרי, וז"ל, ואסתר משום דצריך לכתובה על גויל או על קלף, לכן קראה מגילה, ע"י פ"י הרד"ק (הנ"ל), עכ"ל. ודרך אגב הרש"י גם ציין לרש"י במועד קטן (כו, א ד"ה את המגילה) שכתב שמגילה זו הגויל.

הרש"ש זצ"ל

דבר בשם אומרו

ראיתי בגליון פרשת מטות-מסעי ב'עלה גאולה', שהקשה שהספרי וגמ' דילן לכאורה סתרי אהדדי, שהספרי מפרש דבצוואת אלעזר הכהן בענין הגעלת כלים תלה ההוראה ברבו, ומפורש בספרי הטעם משום אומר דבר בשם אומרו [וכן מפרש המזרחי ברש"י דלא כשאר מפרשי רש"י], וסותר לכאורה את הגמרא (יבמות צו, ב) דאי כו"ע ידעי דאומר בשם רבו [כגון משה רבינו שלימד כל התורה לכל אחד] אין התלמיד צריך לפרש שהדברים של רבו. ועיין עמק הנצי"ב על הספרי דהקשה כן וע"ש תירוצו.

ונראה שיש מחלוקת גדולה בין הספרי והבבלי, דעיין

בתשובות פנים מאירות (ח"ב סי' כט) דמביא קושיא, שבבנות צלפחד פירשו בגמרא (ב"ב קיט, ב) שאע"פ שנאמר בפסוק שבאו למשה ולא לעזר, מ"מ לחד מ"ד "סרס המקרא ודרשהו" ובאו תחילה לפני אלעזר ורק אח"כ לפני משה. וקשה למה בפסח שני כשבאו לפני משה ואהרן לא דרשו כן בגמרא שבאו תחילה לאהרן. ופירש שבעצם קשה היאך מותר לבא לאדם אחר קודם משה, והרי הוא מורה הלכה לפני רבו. אלא תירץ שמה מחל כאשר מינה דיינים, והגמ' סובר שמחל רק בדיני ממונות [בנות צלפחד] אבל לא באיסור [פסח שני].

אולם בספרי איתא שאף לענין פסח שני באו תחילה לאהרן [להאי מ"ד דס"ל הכי בבנות צלפחד]. ולכאורה משום דסבר שמה רבינו מחל אף לאיסור, וא"כ יש מחלוקת גדולה האם באיסורין היה חשש מורה הלכה לפני משה. [ומצאתי כמה מקומות דלכאורה חולקין חכמי התלמוד והספרי בזה: א. בפינחס, שהגמ' (סנהדרין פב, א) מזכיר ששאל למשה מה ההלכה במעשה זמרי, משא"כ בספרי לא הוזכר זאת. ב. בגמ' (שם יז, א) יש צד שסברת יהושע בחטא אלדד ומידד היה משום מורה הלכה בפני רבו, וזה שייך רק אם אינו סובר שנתנבאו דמשה מת ע"ש, והספרי (בהעלותך צה) מזכיר רק הצד שנתנבאו שמה מת. ג. בחטא נדב ואביהוא, בגמ' (עירובין סג, א) יש צד שמתו משום מורה הלכה, ואילו בויקרא רבה (יב, א) מביא בשם רבי שמעון שהטעם משום שנכנסו שתויי יין, וסתם ספרי רבי שמעון. ד. בגמ' (שם) איתא שחטא יהושע באמירת "אדוני משה כלאם" (במדבר יא, כח), ומשמעות הגמ' משום מורה הלכה [כדאיתא בריטב"א ומהרש"א שם, אולם עיין פתח עינים להחיד"א (עירובין נד, א) שפירש בענין אחר] והספרי לא מזכיר זה.]

ועיין גמ' עירובין (סגא) שנענש אלעזר על שהורה הלכה לפני משה בענין הגעלת כלים, וז"ל הגמ' "אע"ג דאמר להו לאחי דאבא צוה ואתי לא צוה, אפ"ה איענש". ומשמע שאמר בשם משה כדי שלא להיות מורה הלכה. וממילא הספרי דס"ל שאין חשש מורה הלכה, מוכרח לפרש טעם האמירה בשם משה משום אומר דבר בשם אומרו.

אלעזר אומרו ויפוצץ, ילכת מלכת מיים

חמש מצוות גודל מעלת כתיבת חידושי תורה מוזכר פעמים רבות בספרים של גדולי הדורות. ומדבריהם יש ללמוד שהאדם הכותב חידושי תורה זוכה לקיים חמש מצוות - שתיים מהן קיום גמור ושלוש מהן קיום ענין המצוה, ואלו הן:

א] מצות תלמוד תורה. הנה בפשוטו מי שכותב דברי תורה, מקיים מצות ת"ת ע"י זה שהוא מהרהר בשעת כתיבה, ולא מצד מעשה הכתיבה עצמו, כי מעשה הכתיבה אינו מעלה ומוריד במהות המצוה.

אך מדברי השלחן ערוך (או"ח סימן מז סעי' ג-ד) יש ללמוד שגם מעשה הכתיבה הוא מגוף המצוה, שכתב שמהרהר בדברי תורה אינו מברך ברכת התורה, אבל הכותב דברי תורה חייב לברך. ובביאור החילוק כתבו האחרונים דרכים שונות. המשנה ברורה (ס"ק ד) הביא בשם תלמידי רבינו יונה והחיי אדם, דדרך הכותב להוציא תיבות מפיו בשעת הכתיבה, ומשום הכי בעי ברכה. ולפי זה אין ראייה שיש מעלה בכתיבה יותר מהרהור, ואדרבה, מוכח מדבריהם דשווין הן. אך בדברי שאר אחרונים מצינו ג' ביאורים, אשר מכל אחד מהם יש ללמוד שהכתיבה היא חלק מגוף המצוה:

א. המשנה ברורה (שם) הביא בשם הלבוש דמברך על כתיבה משום "דעביד מעשה". הרי דע"י הכתיבה מתעלית המצוה למדרגת מעשה ועדיף מהרהור ובעי ברכה.

ב. בתשובות רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סימן כט ד"ה אמנם) כתב בשם שו"ת שב יעקב (חלק א סימן מט) וז"ל, "דמצות עשה של ת"ת נפקא מקרא דושנתם לבניך ולמדתם את בניכם, משום הכי ממעטים הרהור, דבהרהור לא שייך ללמוד את בניו, משא"כ בכתיבה עדיף בזה מהרהור, דע"י כתיבה יכול ללמד לאחרים והוא בכלל ושנתם לבניך". הרי דע"י הכתיבה מלמד לאחרים ומקיים בזה מצות ושנתם.

ועל זה הדרך מצינו למרן בעל האגרות משה (הקדמה לדברות משה עמ"ס ב"ק) שכתב, "שיש בידו להדפיס ואינו מדפיס, לא קיים בשלימות מצות ללמוד ולגלות מסכתא. ודמי קצת לאפשר לו ללמד למאה תלמידים ולא רצה ללמד רק לחמשים, שודאי חסר לו עדיין קיום מצות ללמוד בשלימות".

ג. בערוך השלחן (שם) מבאר, שבאמת גם בהרהור לבד יש מצות תלמוד תורה, אלא שחז"ל תקנו ברכה רק על דיבור כיון שעיקר המצוה היא בפה. וכתב הערוך השלחן שגם כתיבה היא עיקר המצוה לתלמוד תורה, ומשום כך בעי ברכה, וז"ל, "שהרי זהו עיקר קיום התורה, ולא מיבעיא תורה שבכתב אלא אפילו תורה שבע"פ אחר שהתירו לכותבה הוי כמלמד תורה לרבים, שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה, ואלמלי כתיבה כבר נשתכחה תורה מירא"ל". הרי דהכתיבה היא 'עיקר קיום התורה' ובעי ברכה כמו דיבור פה.

ב] מצות כתיבת ספר תורה. הטור (יו"ד סימן ער) הביא בשם הרא"ש שבזמן הזה שאין נוהגים ללמוד מתוך ספר תורה, מצוה לכתוב שאר ספרים.

וכתב רבי עובדיה יוסף בתשובה (הובא בילקוט יוסף ביקור חולים סימן ל הערה יב) שמאחר שספרי גמרא ופוסקים כבר נמצאים בחנויות הספרים, עיקר המצוה היא לכתוב או לעסוק בהדפסת ספר חדש, וז"ל, "והנה מבואר בבית יוסף שם על פי הגמרא (מנחות ל, א) 'הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני', שכל שכתבו מעצמו או ששכר סופר לכותבו וטורח בתיקונו הרי הוא כאילו קבלו מהר סיני. יוצא איפוא שהמדפיס ספר שו"ת בהלכה, חשוב יותר מהקונה ספרי פוסקים. ולכן אין ספק שיש עדיפות רבה בהדפסת ספר בהלכה מאשר קניית ש"ס ופוסקים שכבר נדפסו ומצויים לרוב, אבל הדפסת ספר חדש הבא להאיר עיני ישראל בהלכה, אין לך מצוה חשובה מזו, שאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ואפילו אם נדר לכתוב ס"ת, אם רוצה לשנות נדרו ולהדפיס ספר בהלכה, הוי בכלל מעלין בקודש וכו'".

ג] הקרבת קרבן. כתב הפלא יועץ (ערך חידוש): כתבו המפרשים שעכשיו שאין בית המקדש קיים ואין קרבנות, הכותב חידושי תורה מכפר עליו כאילו הקריב קרבנות, ואסמכוה אקרא (תהלים מ, ז) "עולה וחסאה לא שאלת אז אמרת הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי". וכ"כ החיד"א בפירוש ברית עולם על ספר חסידים (תקל) בשם ספר לב אריה, וכן מצאתי מובא בשם הזוהר (באדרא).

ד] מצות פריה ורבייה. בספר אוצר הידיעות להג"ר יחיאל מיכל שטרן שליט"א (כרך ב פרק קכה כתיבת חידושי תורה) הביא בשם ספר החיים לאחי המהר"ל, שכתבת חידושי תורה היא בכלל פרו ורבו בענינים רוחניים. וכן מבואר בבעל הטורים (דברים ז, יד) גילויני הש"ס (יבמות סג, ב) ועוד.

ה] שמירה מגזל. בספר חסידים (סימן תקל) כתב: "וכל מי שגילה לו הקדוש ברוך

הוא דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גוזל מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כה, יד) 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם', וכתוב (משלי ה, טז) 'פוצו מעינותיך חוצה'".

וממשיך הספר חסידים לכתוב דבר מחריד, שהאדם עתיד ליתן את הדין על שלא כתב את חידושי: "וזה שכתוב (קהלת יב, יד) 'ביא במשפט על כל נעלם' שגורם שנעלם 'אם טוב' שגילה לו 'אם רע' שאינו כותבה".

וגדולה מזאת כתב רבי צדוק הכהן (מחשבות חרוץ אות טו) שלכל אחד ואחד יש לו חלק מיוחד בתורה, ואם אינו מוציא לפועל בעולם הזה ע"י דיבור פה לתלמידים או ע"י כתיבה, "יצטרך להתגלגל". והוסיף רבי צדוק לבאר: "ואף על פי שכבר יש ספרים הרבה בעולם ועשות ספרים אין קץ, מכל מקום כל תלמיד ותיק יש לו דבר חידוש השייך לחלקו שלא יוכל אדם אחר ליגע בו".

חמש תועלויות בנוסף לחמש מצוות הנ"ל מצינו חמש תועלויות בכתיבת חידושי תורה:

א] למען יעמדו ימים רבים. בשו"ת מן השמים (סימן לב) שאל על החכמים שכותבים בחול המועד את החידושים שנתחדשו להם "בעבור שלא ישכחו". והשיבוהו מן השמים שכל חידוש וסברא נאהב ונחמד לפני המלך עליון, "ואם על אבידת כסף אחד או שוה כסף התירה תורה לעשות מלאכה בחולו של מועד, כל שכן שיש לחוס על אבידת המרגליות היקרות ההם לכתבם ולחתמם למען לא יאבדו, והכותב והחותם יקבל שכר עליהם".

ב] הכתיבה מועילה לזכרון. כתב המהרש"א (בבא בתרא י, א) "עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם" הוא הלימוד בכתיבה. וכעין זה כתב החתם סופר (שבת קמ, ב), "והנסיון מעיד לנו על זה ויודע אני בעצמי" שהכתיבה מועילה לשכחה.

ג] הכתיבה מועילה ללבן הסוגיא ולחדש חידושים. אף שידוע מן הנסיון שכתבה מועילה להבנה ופוחתת את המחשבה, לא ראינו בספרי הקדמונים מי שכתב כן בפירושו. אך נראה שיש סמך לזה בדברי הקב הישר (פרק נג) שכתב: "קנה לך חבר כמשמעו, וגם רמז על הקולמוס - יהא לך חבר שתכתוב מה שתחדש". הרי שהקולמוס נדמה ל'חבר' הלומד עם האדם, וכמו שהחברותא מועילה להבנה ולחדש חידושים, כך הקולמוס.

החזון איש כתב באגרת (חלק א אגרת ד): "קבע נא הערותיך בספר מכורך למען תהינה לך למשמרת, וזה חיזוק לעיון". רבי צבי פסח פראנק כתב באגרת לבנו (שביבי אור פרק ז): "השתדל לקנות לך פנקס ולכתוב הדברים המתחדשים הן שלך והן מה שאתה שומע. טוב שיהיו מסודרים בפנקס למצוא אותם בכל עת מצוא, כי במשך הזמן הוא תועלת גדול. עשה כן ואז בקרב הימים תראה התועלת מזה, כי אם אדם כותב מה שמחדש ומתבונן בהם מזמן לזמן, אזי מתוסף בהמשך הזמן, וכך היא דרכה של תורה שכל זמן שמעינינים מחדשים ומתוסף, אבל אם אין כותבים קמא קמא בטיל ומשתכח ומאבדין בזה טובה הרבה. וכל גדולי המחברים ספרים גדולים ויקרים נקבצו ובאו לאט מזה שהתחילו בנערותם לכתוב. ראה ועשה כמו שאני כותב לך. וטוב שיהא לך פנקס מיוחד בעד כל מסכת, וכל חדוש והערה של אותה מסכת יכנס לפנקס המיוחד למסכת זו".

ד] קירוב הגאולה. כתב רבי שלמה קלוגר (שו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ת, פתיחה 'פתח השער') שכמו שאמרו חז"ל (יבמות סב, א) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, כך אין בן דוד בא עד שיעשו ספרים הרבה ויגמרו לחדש את כל התורה שנשכחה מימות משה. [כי אחרי מיתת משה התגברה השכחה והלכה עד שבימות הגלות נשכחה כולה, ובכל דור ודור מחזירין אותה מעט מעט]. ובזה ביאר רבי שלמה קלוגר מה שנאמר "עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר" (קהלת יב, יב), וז"ל רש"ק, "והכונה הוי לא כמו שמבינים הטועים, רק אדרבא הוא מזהיר לעשות ספרים הרבה, כי מהאי טעמא אין קץ עד שיתרבה הרבה ספרים, כמו דהוי להג הרבה יגיעת בשר להעמיד תולדות דהוי כדי לקרב הקץ. כן הוי עשיית ספרים הרבה לקרב הקץ".

ה] להרבות ספרי קדושה נגד הריבוי העצום של ספרי טומאה בעולם. כתב בהקדמה לספר ארך אפים: "ובפרט כעת, שמיום ליום הולכים ומתרבים ספרים החיצוניים של כמה מיני טומאה, המטמאים כל העולם ר"ל, לכן בודאי החיוב עלינו ביותר, שלעומת זה נשתדל להרבות כח הקדושה בזה, בכתיבת ספרים הרבה של קדושה ולהגביר כח הקדושה נגד הטומאה, ולהרבות כבוד התורה, שזהו ריבוי כבוד שמו יתברך". הוא כתב זאת בימיו [לפני מאה שנה], ומה נענה אנן אבתריה.

In the last two years (Eikev 5782, Eikev 5783) we discussed various halachos that are applicable when traveling or on vacation. In this Part III, we will focus on the different brachos and halachos that are unique upon visiting certain sites or experiencing unusual phenomena. For a more detailed discussion of these halachos, see sefer Shoshanas Yisrael (Bein Hametzarim) and Shiurim on Hilchos Brachos (Rav Shaul Katz shlita).

1. Oceans, Seas, Rivers: When seeing a sea or ocean less frequently than once in thirty days, one says the *brachah* of *Oseh Maaseh Bereishis* (Shulchan Aruch O.C. 228:1).

2. One may also make a *brachah* on very large rivers (that existed in that location since creation) such as the Amazon River (based on Aruch Hashulchan ad. loc).

3. One does not make the *brachah* on the Yam Hamelach (Dead Sea), as it was not created there during the *yemei bereishis* (see Shevet Halevi Vol. 9 #47).

4. On the Atlantic Ocean (and according to many *poskim* the Mediterranean Sea), one makes the unique *brachah* of *She'asah Yam Hagadol*.

5. According to some *poskim*, a *brachah* is not recited on a sea when one isn't inspired from the *niflaos haBorei*. Therefore, one would not make a *brachah* on many more common lakes and seas.

6. Niagara Falls: When visiting Niagara Falls, one can only make the *brachah* of *Oseh Maaseh Bereishis* if he hasn't seen the ocean in thirty days. One doesn't make the *brachah* on the falls themselves.

7. When seeing a rainbow at the falls, one doesn't make a *brachah*, as this is a continuous occurrence since the mist is constantly present, as the light is reflected from the water.

8. Mountains: Shulchan Aruch (ibid.) states that one says *Oseh Maaseh Bereishis* on mountains and hills. Generally, one recites this *brachah* only on very distinct mountains that are extraordinary (e.g. the Canadian Rockies, Mt. Everest.) The common *minhag* is not to make a *brachah* on 'regular' mountains. (See however *Vedibarta Bam* (Vol. 1 #58:3) who states that Rav Moshe Feinstein *zt"l* made a *brachah* on the Catskills Mountains.)

9. Many recite a *brachah* upon visiting the Grand Canyon in Arizona.

10. Other Extraordinary Sites: According to some *poskim*, one may say a *brachah* whenever he is amazed at *maaseh bereishis* (e.g. volcanos.). Others say that the *brachah* was only instituted for specific wonders. (see *Shaar Haayin* 7:6). One should nevertheless make note of the *niflaos haBorei* and one may certainly say a *brachah* without *shem u'malchus*.

11. All these *brachos* should only be recited in close proximity of the site. When coming from afar (e.g. on a plane) one should wait until he is close enough to see the site well.

12. Kosel and Cities of Yehudah: When seeing the site of the Bais Hamikdash, the ruins of the cities of Yehudah and the old city of Yerushalayim, one tears *kriah*. Since the location of the cities of Yehudah are unknown, *kriah* isn't done for them. Some only do *kriah* at the *makom hamikdash* and not on the city of Yerushalayim. According to many *poskim* one can do *kriah* at the *Kosel Hamaaravi*, but others say that one should first see the portion of the Mikdash that is still desolate. (see *Igros Moshe* O.C. 4:70, *Shoshanas Yisrael* 19:3-5).

13. Kriah is not done on Erev Shabbos after *chatzos*, or on Yom Tov days such as Rosh Chodesh, Chanukah, and Purim. There is a *minhag* not to do *kriah* on Motzaei Shabbos or even other days when *tachanun* isn't recited, but the source is unclear.

14. Visiting a Kever: One who hasn't visited a Jewish cemetery within thirty days recites the *brachah*, *Asher yatzar es'chem badin* (Shulchan Aruch 224:12). The *brachah* is only recited when there are at least two *kevarim* (Mishnah Berurah ad loc. #16). Furthermore, one must see the actual grave in close proximity (*Igros Moshe* O.C Vol. 5, 37:10). When visiting *kivrei tzaddikim* (particularly ancient

kevarim) some do not make the *brachah* since it is possible that the remains aren't at that location (*Shoshanas Yisrael* 22:47 citing *Teshuvos V'hanhagos* Vol. 4 #56).

15. A Place of a Nes: One who visits the concentration camps does not recite a *brachah* even if his parents or grandparents were saved there (*Shoshanas Yisrael* ibid. #48, citing Rav Shlomo Miller).

16. Place of Avodah Zarah: One who visits Vatican City in Rome may not enter the Sistine Chapel, as it is a place of *avodah zarah*. Kohanim should be careful when visiting Vatican City, as there may be ancient burial sites there (*Shoshanas Yisrael* ibid. #49).

17. Animals in the Zoo: When visiting a zoo, one says the *brachah* of *meshaneh habriyos* on certain animals. According to Shulchan Aruch (225:8) one makes the *brachah* on an elephant and an ape. The Gemara also mentions making a *brachah* on an owl. According to one opinion (see *Halichos Shlomo* 23 #35) one can make the *brachah* on any interesting-looking animal (except for a fish). Some *poskim* suggest that nowadays the *brachah* isn't usually said, since most people have already seen these animals as children.

18. Hagomel: The common *minhag* is to "*bentsch gomel*" when one takes a flight overseas. Some don't *bentsch hagomel* since today this has become commonplace and flying overseas doesn't pose any risk of danger.

Rav Zelig Epstein *zt"l* with Rav Moshe Baruch Kaufman at Camp Ohr Shraga

הרב יחזקאל ראזענבוים, בולטימור

הרב דוב צבי פערציגער

הג"ר אליהו דוב וואכטפויגל/ הרב שלום יהודה פאדאווער

הרב נתן חיים ווייסמאן, פאסיק

מורה"ק מריבניץ זצ"ל/ הרב דוד יהודה גרונער

הרב שמעון שמורש, טורונטו

הרב יוסף יצחק כהן, שיקגו

הרב חיים צבי גארעליק